

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО КЛАСНОГО КЕРІВНИКА В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ВИХОВАННЯ

Сьогодні в умовах величезних змін у соціальному, економічному та політичному житті України постала проблема радикальної перебудови у сфері виховання. Завдання школи сьогодні – забезпечити всебічний розвиток особистості кожного учня, створивши необхідні для цього умови. Реалізація цієї мети покладена на педагогічний колектив сучасної школи, однак, більшою мірою, на класного керівника, який повинен володіти, задля цього, певними вміннями та навичками з теорії та методики виховання, методами, прийомами, технологіями організації виховного процесу, безпосереднього здійснення виховної роботи.

Ключові слова: виховання, педагогічна технологія, технологія виховної роботи.

На сучасному етапі розвитку наукових досліджень з питань виховання особистості майбутнього громадянина розвинутої країни все більшого значення набуває потреба у розвитку особистісної "Я-концепції" молоді людини, формування почуття шанобливого ставлення як до власного життя, так і життя іншої людини, підготовка її до нових соціальних умов майбутнього тощо.

У рамках раціоналістичної концепції виховання (Р.Морсхед) школа розглядається як інститут, який є опорою суспільства й несе відповідальність за збереження та передачу знань і цінностей.

Представники концепції "гуманістичної школи" (М.Фантіні, А.Комбс, Дж.Холт, Д.Майерс, Т.Вагнер, К.Роджерс, А.Маслоу) виступають за посилення тенденції максимальної уваги до людини, її інтелектуальної і емоційної сфери. Наприклад, Т.Вагнер вважає основним завданням "гуманістичної школи" – виховання унікальної особистості. Представники цієї концепції надають великого значення особистості вчителя у процесі виховання, його професійним вмінням, ставленню до вихованців та виховного процесу [9, С.185].

У технології навчання і виховання М.Монтессорі наголошується на необхідності урахування біологічних чинників, спадковості у вихованні дитини. Виховання ґрунтується на принципах свободи індивідуального підходу до дитини, і як наслідок – виробляється самостійність, активна та свідомо дисциплінованість. Мета виховання полягає у збудженні стимулів до життя, пробудженні духовних сил дитини, сприянні її вільному розвитку.

Значний внесок у розв'язання проблеми виховання творчої особистості дитини був зроблений засновником Вальдорфської педагогіки Р.Штайнером. За його концепцією, людина складається з тіла, душі й духу. Виховання таким чином ґрунтується на принципах: побудова соціального організму в душі тричленності: соціалізм для господарської діяльності, демократія для правової та державної; свобода для духовного життя; впровадження будь-якої Вальдорфської ініціативи на основі тричленності: вихователів, вихованців, батьків; використання у вихованні знань про тричленність будови людини.

Видатні педагоги завжди надавали великого значення підготовці вихователів нового типу для впровадження нових концепцій, підходів, технологій виховного процесу.

За останній період були розроблені концепції педагогічної майстерності (В.Сластенін, І.Зязюн, Н.Кузьміна, Л.Рувінський, Н.Тарасевич). У дослідженнях висвітлюються питання підготовки вчителя – вихователя в різних аспектах: загально педагогічному (О.Абдуліна, В.Білозерцев, Л.Спірін, М.Фрумкін, О.Мороз), професійного самовиховання (С.Єлканов, В.Кан-Калік), педагогічної взаємодії з учнями (Л.Кондрашова, Ю.Кулюткін, Г.Сухобська) [4, С.48].

Кожен дослідник, виділяючи у концепціях та підходах один із аспектів, певний напрямок, робить саме його головним, тоді як усі вони повинні стати сторонами єдиного технологічного процесу. Деякі вчені стали розглядати у своїх дослідженнях технологічний

підхід до аналізу виховного процесу і виховної діяльності вчителя-вихователя, класного керівника (В.Бондар, І.Дмитрик, В.Безпалько, І.Іванов, О.Мороз, В.Омеляненко, А.Белкін). Наприклад, колективно-творче виховання, технологія колективного планування виховної роботи, створення ситуації успіху.

Нині виховний процес у школі має будуватися таким чином, щоб класний керівник міг приділити належну увагу формуванню особистісного "я" кожного учня й паралельно з цим розвивати систему спільної колективної діяльності учнів класного та шкільного колективів.

Успіх виховного процесу залежить і від того, наскільки вихователь готовий перейти до особистісно-орієнтованої педагогіки у виховному процесі, створення взаємодії співробітництва, співдружності з вихованцями, впровадження сучасних технологій, створення авторських виховних технологій. Реалізувати завдання, які поставлені перед класним керівником, можна тільки досконало володіючи прийомами сучасних виховних технологій.

Метою статті є аналіз особливостей технологій виховної роботи в контексті реалізації національної концепції виховання.

Для сучасної освіти характерним є виникнення суперечностей і кризових ситуацій, що пов'язано з невідповідністю темпів і характеру соціальних і педагогічних процесів у країні. Прискорення науково-технічного прогресу, інформаційна революція в сучасному динамічному світі вимагає нових підходів до навчання й виховання молодого покоління. Традиційні педагогічні підходи до організації навчально-виховного процесу все частіше не задовольняють потреб школярів в ефективному, інтенсивному пізнанні навколишнього світу, у формуванні в результаті такого пізнання цілісної наукової картини світу. Існуюча сьогодні система навчання й виховання не завжди здатна створити відповідні умови для всебічного розвитку особистості учня. Потрібні нові підходи, що сприятимуть швидкому та ефективному засвоєнню наукових знань молодшими школярами. Запровадження технологій навчання й виховання, що ґрунтуються на нових методологічних засадах, сучасних дидактичних принципах та психолого-педагогічних теоріях, здатне допомогти у вирішенні окреслених питань.

Спочатку розглянемо й уточнимо ключові поняття "інновація" та "інноваційна педагогічна технологія". Слово "інновація" в перекладі з латинського означає оновлення, зміну, введення нового. У педагогічній інтерпретації інновація означає нововведення, що поліпшує хід і результати навчально-виховного процесу. Більшість науковців трактують інновацію як оригінальні, новаторські способи та прийоми педагогічних дій і засоби [4].

Одні науковці переконані, що інноваціями можна вважати лише те нове, яке має своїм результатом кардинальні зміни в певній системі, інші зараховують до цієї категорії будь-які, навіть незначні, нововведення. Погоджуючись з обома групами науковців, будемо вважати кожне нововведення, що зумовлює отримання кращого за попередній результату, інновацією. Ця думка перегукується із тлумаченням І.Дичківської. Розглядаючи інновацію як зміну системи, відповідну діяльність і результат, вона визначає поняття "інноваційні педагогічні технології" як "цілеспрямоване, систематичне й послідовне впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів педагогічних дій і засобів, що охоплюють цілісний навчальний процес від визначення його мети до очікуваних результатів" [3, С.31].

Відтак основу і зміст інноваційних освітніх процесів становить інноваційна діяльність, сутність якої полягає в оновленні педагогічного процесу, внесенні новоутворень у традиційну систему з метою отримання продуктивних результатів. Прагнення педагогів до постійної оптимізації навчально-виховного процесу зумовило появу нових і вдосконалення використовуваних раніше педагогічних технологій різних рівнів і різної цільової спрямованості.

Сучасними науковцями визначено й обґрунтовано низку методологічних вимог, яким повинна відповідати педагогічна технологія. Зокрема В.Кукушкіна, називає їх критеріями

технологічності і відносить до них: концептуальність (опора на певну наукову концепцію, що містить обґрунтування досягнення освітньої мети); системність (з усіма ознаками системи: логіка процесу, взаємозв'язок всіх його частин, цілісність); можливість управління (можливість діагностичного цілепокладання, планування, проектування процесу навчання, поетапної діагностики, варіювання засобів та методів з метою корекції результатів); ефективність (оптимальність результатів за витратами, досягнення певного стандарту освіти); відтворюваність (можливість використання педагогічної технології в ідентичних освітніх закладах, іншими суб'єктами); візуалізація (з використанням аудіовізуальної та електронно-обчислювальної техніки, а також конструювання та застосування різноманітних дидактичних матеріалів і оригінальних наочних посібників).

Структуру педагогічної технології складають: мета – умови її реалізації – загальна стратегія і конкретні дії усіх учасників пізнавального (виховного процесу) – засоби досягнення мети – прогнозовані результати. Слово "технологія" відносно виховання входить в лексикон педагогічної науки зі зверненням фахівців до мистецтва впливу на особистість дитини [8, С.29].

На сьогодні існує багато технологій в теорії і практиці виховання, які відрізняються областю застосування, цілями й результатом. Досвід їх впровадження доводить, що виховний процес є процесом технологічним. Він заснований на виховній діяльності педагогів, пов'язаний з плануванням передбачуваного ними результату і способів його досягнення, з моделюванням цих способів, цілеспрямованим здійсненням розроблених планів і моделей, управлінням діяльністю.

У роботах з проблем педагогічних технологій (В.Безпалько, І.Волков, М.Кларін, І.Колеснікова, М.Монахов, В.Петюков, Г.Селевко) виховні технології розглядаються як особливий їх клас. З точки зору існуючої педагогічної технології, виховання є моделлю реалізації певної педагогічної концепції, системи поглядів на педагогічний процес, ідей, принципів, на основі яких організована виховна діяльність. Технологія простежує розвиток процесу від мети до результату і забезпечує отримання прогнозованого результату.

Щоб глибше усвідомити суть педагогічної технології, слід насамперед звернутись до понять системи, оскільки предметом технології педагогічного процесу є конструювання систем навчання та виховання підростаючого покоління.

Системність є найефективнішою передумовою для реалізації виховного процесу. Вона полягає у виділенні явищ чи процесів як елементів складних систем. Системний підхід лежить в основі будь-якої педагогічної технології, відтвореність і планова ефективність якої цілком залежить від її системності й структурованості. "Будь-яка діяльність може бути або технологією, або мистецтвом, – вважає В.Безпалько. – Мистецтво засновано інтуїції, технологія – на науці. З мистецтва все починається, технологією закінчується, щоб потім усе розпочати з початку" [2, С.172].

Технологія виховного процесу – це сукупність методологічних і організаційно-методичних установок, що визначають підбір, компонування і порядок використання виховного інструментарію. Вона визначає стратегію, тактику і техніку організації процесу виховання. Сучасні технології виховного процесу повинні мати особистісно орієнтоване спрямування, яке передбачало б "мету формування і розвитку у дитини особистісних цінностей".

Технологія виховного процесу визначає систему організації виховної діяльності в різних прийомах, алгоритмах, структурах стосовно кожної окремої особистості. Комплексне, взаємозалежне їхнє застосування повинно бути науково обґрунтованим і методично узгодженим. Оволодіння майбутнім класним керівником прийомами таких технологій є важливою передумовою ефективності виховної роботи в навчальному закладі.

Деякі автори виділяють такі складові елементи виховної технології, як прийом, ланка і ланцюжок. Виховний прийом визначає використання класним керівником сил і засобів для досягнення конкретного виховного ефекту. Виховна ланка – це окрема, самостійна частина виховної технології, що має для неї самостійне значення. Виховний ланцюжок – сукупність

взаємозалежних, послідовно використовуваних прийомів і ланок для формування соціально-ціннісних якостей і поведінкових звичок [6, С.98].

Виховні технології реалізуються в процесі, що складається з послідовно виконуваних виховних заходів визначеної виховної системи всього навчального закладу чи класу і являють собою органічну частину цілісного виховного процесу.

Щоб впевнено й ефективно застосовувати виховні технології та їхні компоненти, прогнозувати очікуваний результат, приймати науково обґрунтовані рішення, класному керівникові необхідно бути підготовленим до цієї роботи. Важливо не тільки мати уявлення про виховні технології і їхні взаємозалежні компоненти, але і знати характерні засоби і прийоми, умови оптимального вибору і застосування обраних прийомів.

Система виховання в навчальному закладі являє собою організовану сукупність усіх компонентів системи виховної діяльності, які використовуються для досягнення заданих цілей. Тому важливо знайти доцільне місце кожному прийому, ланці, ланцюжку і цілісній виховній технології.

Ефективність виховної технології досягається:

- організацією цілісного діяльнісно-виховного процесу відповідно до вимоги концепцій виховання, наукових рекомендацій і реальних потреб;
- соціально-ціннісною, цільовою і змістовою спрямованістю виховання, оптимальною його організацією в межах продуктивної моделі, алгоритму технології;
- забезпеченням позитивної мотивації в навчально-виховному процесі, розкриттям і реалізацією сутнісного потенціалу кожного учня;
- досягненням згуртованості шкільного і класного колективу, згоди в родині, що забезпечує учню цілісність як суб'єкту життєдіяльності;
- особистим відношенням вихователя до виконання посадових обов'язків на високопрофесійному, творчому рівні;
- всебічним забезпеченням виховного процесу.

Широкого розповсюдження у виховній діяльності вихователів навчальних закладів здобула технологія колективного творчого виховання (І.Іванов). З існуванням технології створення ситуації успіху (А.Белкін) були знайомі заступники директорів з виховної роботи, але у виховну діяльність не поспішали впроваджувати, мабуть тому, що не мали наукового обґрунтування алгоритму застосування кожного існуючого прийому. Творчі педагоги у виховній роботі застосовували прийоми технології вирішення винахідницьких задач (С.Альтшуллер). Широкого використання здобула технологія ігрової діяльності, оскільки вона допомагала зацікавити дітей виховною роботою та відповідала певним запитам віку [9, С.190].

В арсеналі нинішніх педагогів є безліч нових форм, методів технологій виховання, але в їх основі особистісно-орієнтований підхід до виховання. До найбільш розповсюджених належать такі: технології виховання духовної культури школяра, педагогічне умовляння, технологія інтегрованого виховання, розвивальне виховання, технологія виховання успішної особистості, технологія роботи вчителя-вихователя з однією дитиною, технологія "Педагогічна підтримка", технологія рефлексивного самовиховання, інтерактивні технології виховання.

Народження педагогічної технології "Створення ситуації успіху" було зумовлене самим життям. У своїй педагогічній діяльності А.Макаренко розробляв ідею "завтрашньої радості", а В.Сухомлинський розвинув цей прийом у створеній ним "Школі радощів".

В основі педагогічної технології "Створення ситуації успіху" лежить особистісно орієнтований підхід до процесу навчання та виховання.

Головна мета діяльності вчителя – створити ситуацію успіху для розвитку особистості дитини, дати можливість кожному вихованцю відчувати радість досягнення, усвідомлення своїх здібностей, віри у власні сили.

Завдання педагога – допомогти особистості дитини зрости в успіху, відчувати радість здолання труднощів, зрозуміти, що дарма в житті нічого не дається – і успіх буде

еквівалентний зусиллям, які витрачені. Технологія "Створення ситуації успіху" виробляє найціннішу людську якість – стійкість у боротьбі з труднощами[1].

Ситуація успіху має штучно створений характер, бо педагог на деякий час посилює оцінний акцент на гідну працю учня, при цьому зовсім не звертає уваги на недоліки. Педагог розуміє тимчасовість створюваної ситуації, яка в подальшому коригується, зауваження робляться поступово (коли дитина повірить у свої сили), вказуючи на недоліки, а потім вони спільно та самостійно виправляються. Таким чином, штучність створеної ситуації повністю зникає.

Вихователь повинен піклуватися про те, щоб під час виховного процесу завжди виникала ситуація успіху для учнів. Головне, що треба вчителю для ефективної реалізації прийомів педагогічної технології "Створення ситуації успіху", – це створити оптимістичну установку дитині, забувати на деякий час про її "недоліки", побачити тільки перспективні лінії розвитку.

Таким чином, аналіз існуючих технологій виховного процесу на даному етапі розвитку школи показав, що із розмаїття відомих науці сучасних технологій використовується лише мала частина. Серед цих технологій ще менше таких, які були б максимально особистісно центрованими.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Белкин А.С. Ситуация успеха. Как ее создать/ А.С.Белкин. – М.: Просвещение, 1991. – 176 с.
2. Безпалько В.П. Слагаемые педагогической технологии / В.П.Безпалько. – М.: Педагогика, 1989. – 192 с.
3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології / І.М.Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 351с.
4. Захарчук Т.В. Інноваційні технології навчання в сучасній школі / Т.В. Захарчук // Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації: Український науковий журнал / Гол. ред. В.М. Бебик. – 2011. – №3. – С.48.
5. Иванов И.П. Энциклопедия коллективных творческих дел / И.П.Иванов – М.: Педагогика, 1989. – 208 с.
6. Інноваційні пошуки в сучасній освіті / За заг. ред. Л.І.Даніленко, Е.Ф.Паламарчук. – К.: Логос, 2004. – 220 с.
7. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання: Навч. посібник / С.Г.Карпенчук . – К.: Вища школа. 1997. – 304 с.
8. Петюков В.Ю. Основы педагогической технологии. Учебно-педагогическое пособие / В.Ю.Петюков. – М: Педагогика, 1997. – 176 с.
9. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій / За ред. І.Ю.Зязюна, О.М.Пехота: – К.: "Видавництво А.С.К", 2003. – 240 с.

Резник Н.А.

ОСОБЕННОСТИ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СОВРЕМЕННОГО КЛАССНОГО РУКОВОДИТЕЛЯ В УСЛОВИЯХ РЕАЛИЗАЦИИ ЗАДАЧ НАЦИОНАЛЬНОЙ КОНЦЕПЦИИ ВОСПИТАНИЯ

Сегодня в условиях огромных изменений в социальной, экономической и политической жизни Украины возникла проблема радикальной перестройки в сфере воспитания. Задача школы сегодня – обеспечить всестороннее развитие личности каждого ученика, создав необходимые для этого условия. Реализация этой цели возложена на педагогический коллектив современной школы, однако, в большей степени, на классного руководителя, который должен обладать, для этого, определенными умениями и навыками по теории и методике воспитания, методами, приемами, технологиями организации воспитательного процесса, непосредственного осуществления воспитательной работы.

Ключевые слова: воспитание, педагогическая технология, технология воспитательной работы.

FEATURES OF MODERN EDUCATIONAL CLASS TEACHER OF TASKS SPECIFIED IN THE NATIONAL CONCEPT OF EDUCATION

Today, in terms of huge changes in the social, economic and political life of Ukraine faced the problem of radical restructuring in the field of education. The task of school today – provide comprehensive personal development of each student, creating the necessary conditions. To make this goal lies with the teaching staff of the modern school, but more so for the class teacher, who must have, to this, certain abilities and skills in the theory and methods of education, methods, techniques, technologies of educational process, direct implementation of educational work.

Key words: education, educational technology, educational technology work.

УДК 37.034

Селуянова М.В.

ПОЧУТТЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Статтю присвячено розкриттю структури почуття відповідальності дітей молодшого шкільного віку. Визначено складники почуття відповідальності.

Ключові слова: організованість, почуття відповідальності, молодші школярі.

Молодший шкільний вік має цілий ряд власних, притаманних лише йому психологічних і соціально-педагогічних характерних особливостей. Дитина стає членом шкільного і класного колективів, що вимагає від учня у побудові відносин молодшого школяра як з ровесниками, так і з дорослими підпорядковувати свою поведінку встановленим моральним нормам.

Метою статті є розгляд саме почуття відповідальності дітей молодшого шкільного віку як складової загального процесу виховання дітей.

Необхідною умовою виховання почуття відповідальності є розуміння та врахування вікових особливостей особистості молодших школярів. Цей вік психологи (Л.Божович, О.Люблінська, Д.Ельконін) визначають як період активного формування моральних почуттів. За цих умов педагог має насамперед враховувати вікові особливості дітей та особистісні взаємини молодших школярів. Серед таких чітко виявляються: відсутність системи знань, незначний життєвий досвід, підвищена емоційність, вразливість дітей. Саме в молодшому шкільному віці, коли діти дуже піддатливі до емоційних впливів, ми розкриваємо перед ними загальнолюдські норми моральності, вчимо їх азбуці моралі. Привчаючи дітей дотримуватися азбучних істин моралі, ми домагаємося, щоб кожна дитина могла щасливо жити і працювати, виховуємо у неї перші громадянські спонукання, першу турботу про інтереси колективу, суспільства [7, 264].

Протягом дитинства малюк оволодіває найпростішими способами практичної та розумової діяльності, засвоює соціальні цінності, норми, правила поведінки та взаємин з оточуючими людьми. Під впливом оцінок, пояснень, прикладів дорослих вони з часом набувають для дитини "особистісного смислу" (О. Леонтьєв) і перетворюються на соціально спрямовані мотиви діяльності та поведінки.

Зміна самосвідомості спричинює переоцінку цінностей. Те, що було вагомим раніше, тепер стає другорядним. Колишні інтереси, мотиви позбавляються своєї спонукальної сили, їх місце заступають нові. Все, що стосується учбової діяльності (передусім шкільні оцінки), стає цінним, натомість все, пов'язане з грою, – менш важливим. Маленький школяр захоплено грає, проте гра перестає бути головним змістом його життя.

У кризовий період (6-8 років) проявляється те, що Л. Виготський називає узагальненням переживань. Ланцюг невдач або успіхів (у навчанні, в широкому спілкуванні